

પોલીએના

મિસ પોલી હેરિંગટન ઉતાવળે પગલે રસોડામાં દાખલ થઈ. આમ તો મિસ પોલી ઉતાવળે કામ કરે એવી નહોતી ને એ બાબતનું તો એને ખાસ અભિમાન પણ હતું કે પોતે બધું કામ કેવી સ્વસ્થતાથી કરી શકે છે; પણ આજે તો એ ખરેખર જ ઉતાવળમાં લાગી.

નેન્સીએ રકાબીઓ ધોતાં-ધોતાં એમના તરફ આશ્ચર્ય પામી જોયું. નેન્સી બે મહિનાથી જ કામ કરવા રહી હતી, તોય એને ખબર પડી ગઈ હતી કે એની શેઠાણી આમ રઘવાટ કરે એવી ન હતી.

“નેન્સી!”

“જી,” નેન્સીએ પ્રફુલ્લતાથી કહ્યું, પણ એણે હાથમાંનું જગ લૂછવાનું તો ચાલુ જ રાખ્યું.

“નેન્સી” મિસ પોલીએ સખત અવાજે કહ્યું. “જ્યારે હું તારી સાથે વાત કરતી હોઉં ત્યારે હું ઈચ્છું છું કે તારે હું કહું એ સાંભળવું ને બીજું કામ કરવાનું બંધ રાખવું.”

નેન્સીનું મોં લાલ થઈ ગયું ને એણે જગ ટેબલ પર મૂક્યો, જે ઉતાવળમાં ગબડતો રહી ગયો.

“હાજી, હું સાંભળું છું.” નેન્સીએ ગભરાઈ જઈ કહ્યું, “તમે જ સવારે કહેલું ને કે મારે જલદી-જલદી વાસણો ધોઈ નાખવાં.”

એની શેઠાણીએ ભવાં ચઢાવ્યાં.

“બસ, બસ. મેં કારણ નહોતું પૂછ્યું. મેં તને ફક્ત મારી વાત સાંભળવાનું જ કહ્યું હતું.”

“જી, મેડમ.” નેન્સીએ નિઃશ્વાસ નાખ્યો. એને વિચાર આવ્યો કે આ સ્ત્રીને એ કોઈ પણ રીતે ખુશ કરી શકશે ખરી? નેન્સીએ કોઈ દિવસ નોકરી કરી ન હતી, પણ બાપ મરી ગયા પછી માંદી મા ને ત્રણ નાનાં ભાઈ-બહેનોને ઉછેરવા માટે એને બહારનું કામ કરવાની ફરજ પડેલી. એને જ્યારે આવા મોટા ઘરમાં રસોડાનું કામ મળ્યું ત્યારે એ ખૂબ ખુશ થઈ ગયેલી. મોટા હેરિંગ્ટન ઘરની ફક્ત શેઠાણી તરીકે જ એ મિસ પોલીને ઓળખતી હતી, ને મિસ પોલી શહેરની સૌથી પૈસાદાર કુટુંબોમાંની એક છે એમ જાણતી હતી, પણ એ તો બે મહિના પહેલાંની વાત હતી. હવે તો મિસ પોલીને એ એક સખત ને કઠોર હૃદયની સ્ત્રી તરીકે ઓળખતી થઈ હતી. એના મોં પર ઓણે ક્યારેય સ્મિત ફરકતું જોયું ન હતું.

“જ્યારે તું અત્યારનું કામ કરી લે, નેન્સી...” મિસ પોલીએ કહ્યું, “ત્યારે આપણા માળિયા પરનો નાનો રૂમ સાફ કરી નાખજે ને એક પથારી કરી રાખજે. અંદર પેટીઓ પડેલી છે તે બધી બહાર કાઢી નાખજે.”

“સારું, મેડમ, એ બધી ટ્રંકો ક્યાં મૂકું?”

“આગળના માળિયામાં મૂકજે.” મિસ પોલીએ જરા અચકાતાં કહ્યું, “તને અત્યારથી જણાવી દઉં છું કે મારી ભાણેજ મિસ પોલીએના વ્હિટીઅર અહીં રહેવા આવવાની છે. એ અગિયાર વર્ષની છે ને તે એ રૂમમાં સૂશે.”

“એક નાની છોકરી અહીં રહેવા આવવાની છે, મિસ હેરિંગ્ટન? ત્યારે તો મજા પડશે, નહીં?” નેન્સીએ ખુશ થઈ કહ્યું. એની નાની બહેનોથી ઘરમાં કેવો આનંદ ઊભરાતો હતો તે એને યાદ આવ્યું.

“મજા? એમ તો મને નથી લાગતું, તોય હું બનતો પ્રયત્ન કરીશ. હું સંસ્કારી સ્ત્રી છું ને મારી ફરજ બરોબર સમજું છું.”

નેન્સીનું મોં લાલઘૂમ થઈ ગયું.

“હાસ્તો, મેડમ. મને તો થયું કે એક નાની છોકરીથી ઘરમાં ઘણો ઉલ્લાસ આવશે, ખાસ કરીને તમને.”

“આભાર.” મિસ પોલીએ શુષ્ક અવાજે કહ્યું, “હું એની જરૂરિયાત અત્યારે તો જોતી નથી.”

“પણ તમારી બહેનની છોકરી છે, એટલે તમને ગમશે તો ખરું જ ને?”

નેન્સીએ કહ્યું. એને અંદરખાનેથી પેલી અજાણી એકલવાયી છોકરી માટે લાગણી થવા માંડી.

મિસ પોલીએ ઊંચે સ્વરે કહ્યું, “જો નેન્સી, એ મારી બહેન હતી ને એણે પરણવાની બેવકૂફી કરીને ન જોઈતાં છોકરાંઓને જન્મ આપ્યો, તેટલા માટે શું મારે એનાં છોકરાંને ઉછેરવાનાં? તોય મેં પહેલાં કહ્યું છે તેમ હું મારી ફરજ સમજું છું. ખૂણાઓ બરોબર સાફ થાય એ ધ્યાનમાં રાખજે.” મિસ પોલીએ જતાં-જતાં કઠોર અવાજે કહ્યું.

“સારું, મેડમ.” નેન્સીએ નિઃશ્વાસ મૂકી કહ્યું.

મિસ પોલીએ પોતાના ઓરડામાં જઈ ફરીથી બે દિવસ પર આવેલો કાગળ વાંચવા માંડ્યો. એ કાગળ કોઈ આવેના શહેરમાંથી આવેલો.

“વહાલાં બાનુ,

તમને જણાવતાં દિલગીરી થાય છે કે રેવરંડ જહોન વ્હિટીઅર બે અઠવાડિયાં પહેલાં મરણ પામ્યા છે. એમની પાછળ એ એક અગિયાર વરસની બાળકી મૂકતા ગયા છે. થોડી ચોપડીઓ સિવાય એ બીજી કંઈ મિલકત મૂકી નથી ગયા, કેમ કે એ અહીંના નાનકડા ચર્ચના પાદરી હતા ને એમનો પગાર બહુ થોડો હતો.

હું ધારું છું કે એ તમારા બનેલી હતા, પણ એમના કહેવા પરથી લાગતું હતું કે તમારા કુટુંબ સાથે એમને મનમેળ નહોતો; પણ તમારાં બહેનની ખાતર તમે આ બાળકીને રાખશો ને તમારા કુટુંબમાં એને ઉછેરશો એવું એમનું ધારવું હતું. એટલા માટે હું આ કાગળ તમને લખું છું.

તમને આ કાગળ મળશે ત્યાં સુધીમાં તમારી ભાણેજ ત્યાં આવવા તૈયાર થઈ રહેશે. જો તમે એને રાખવા માટે તૈયાર હો તો કૃપા કરી એ તરત જ ત્યાં આવી શકે એમ લખજો, કેમ કે અહીંથી એને માટે એક સંગ્રાથ છે. અલબત્ત, એના આવવાનો દિવસ ને ટ્રેનનો ટાઈમ તમને લખી જણાવવામાં આવશે.

તમારા તરફથી સંમતિનો જવાબ આવશે એવી આશા રાખું છું.

આપનો,
જેરેમિયા વ્હાઈટ

મિસ પોલીએ કાગળ વાળી કવરમાં પાછો મૂક્યો. એના મોં પર અણગમો આવી ગયો. એણે પહેલે દિવસે જ કાગળનો જવાબ લખ્યો હતો. એણે લખેલું કે અલબત્ત, એ એની ભાણેજને રાખશે ભલે વાત અણગમતી હોય તોય, કેમ કે એ પોતે પોતાની ફરજ શી છે તે બરાબર સમજે છે.

એને આ બાળકીની મા - પોતાની બહેન જેની યાદ આવી. જેની વીસ વર્ષની હતી ત્યારે એણે પોતાના કુટુંબની ઇચ્છા વિરુદ્ધ ત્યાંના એક પાદરીને પરણવાની હાલ લીધેલી. એક ધનવાન કુટુંબના પુરુષે જેનીને પરણવાની ઇચ્છા વ્યક્ત કરેલી. જેનીના ઘરનાં બધાંની મરજી પણ એની સાથે લગન થાય એમ હતી, પણ જેનીની મરજી નહોતી. પેલા પુરુષની જેમ વય વધારે હતી તેમ પૈસા પણ ઘણા વધારે હતા, ત્યારે આ પાદરી યુવાન વયનો, યુવાનીનાં સ્વપ્નમાં રાચતો, ખૂબ ઉત્સાહી ને ખૂબ પ્રેમાળ હૃદયનો હતો. એટલે એણે પેલા યુવાન પણ ગરીબ પાદરીની જ સ્ત્રી બનવાનું પસંદ કર્યું ને એને પરણી એ દક્ષિણ તરફના કોઈ નાના શહેરમાં રહેવા ચાલી ગઈ.

મિસ પોલીની ઉંમર તે વખતે પંદર વર્ષની હતી. એને એ બનાવ બરોબર યાદ હતો. એના કુટુંબે જેની સાથેનો સંબંધ તદ્દન તોડી નાખ્યો હતો. જેનીએ શરૂઆતમાં તો કાગળો લખ્યા, પણ પછી એનો છેલ્લો કાગળ આવ્યો તેમાં એની દીકરીનું નામ પોલીએના પાડ્યું હતું એમ લખેલું. એ નામ એણે એની બીજી બે દીકરીઓ પોલી ને એના, જે ગુજરી ગયેલી તેનાં નામો ભેગાં કરી પાડેલું છે એમ લખેલું. તે પછી જેનીના કોઈ સમાચાર આવ્યા નહીં, પણ થોડાં વર્ષો પછી એના વરના તરફથી ખબર આવ્યા કે જેની ગુજરી ગઈ છે.

મિસ પોલીને એ બધી વાતો યાદ આવી. એના પોતાના ઘરમાંય ઘણા ફેરફારો થયા હતા. મા, બાપ, બહેનો, બધાં મરણ પામ્યાં હતાં. વર્ષોથી એ એકલી જ આવડા મોટા ઘરની માલિક હતી. ઘણા માણસો એના આવા એકલવાયા જીવનની એના મોં પર જ દયા ખાતા ને કોઈ કમ્પેનિયન રાખવા સલાહ આપતા, પણ એણે તો એ બધાની સાફ ના જ કહેલી. એ કંઈ એકલવાયી નહોતી. એને તો એકલાં જ રહેવું ગમતું હતું. એને શાંતિ જોઈતી હતી, પણ હવે...

મિસ પોલી જરા ગુસ્સામાં ઊઠી. પોતે સારી સ્ત્રી હતી ને પોતાની ફરજ બરોબર સમજીને બજાવવા જેટલું મનોબળ પણ ધરાવતી હતી એનો એને સંતોષ હતો. પણ પોલીએના! એ તે કેવું વિચિત્ર નામ!

ઉપરનું માળિયું નેન્સી ખૂબ જોરજોરથી ઘસીઘસીને સાફ કરી રહી હતી. ખાસ કરીને ખૂણાઓ પર વધારે ધ્યાન આપતી હતી. ઘણી વાર નેન્સી એના કામમાં જે જોર વાપરતી તે ધૂળ સાફ કરવા માટે નહીં, પણ પોતાની લાગણીઓને વહેતી મૂકવા માટે હોય એમ લાગતું. નેન્સી ભલે એની શેઠાણીથી બી જઈને દબાયેલી હોય, પણ એ કંઈ સાધુસંત તો નહોતી જ.

“કોઈ વાર મને થાય છે કે એના હૃદયના ખૂણાઓને આમ જ સાફ કરી નાખું.” નેન્સી દાંત પીસીને બબડી, “મને ખાતરી છે કે ઘણા એવા ખૂણાઓ સાફ કરવાના નીકળશે. એક નાની છોકરીને આવા માળિયામાં સુવાડવી, જ્યાં શિયાળામાં તાપવા માટે સઘડી પણ ના હોય, એ તે કેવું કહેવાય? આવડા મોટા ઘરમાંથી છેક આવો જ રૂમ પસંદ કરવાનો? ‘ન જોઈતાં છોકરાંઓ!’ જરૂર!”

થોડી વાર શાંતિથી કામ કર્યા પછી નેન્સી એ ખાલી ઓરડા તરફ જોઈ રહી.

“ગમે તેમ, મારું કામ તો થઈ ગયું. હવે અહીં ધૂળ પણ નથી, તેમ બીજુંય કશું નથી. વાહ, એક બિચારી અનાથ છોકરીને રાખવાની જગ્યા તો સારી છે!” એમ કહી જોરથી બારણું અફાળી નેન્સી બહાર જતી રહી.

તે દિવસે સાંજે નેન્સી માળીનું કામ કરતા ટોમની સાથે વાત કરવા ઊભી રહી.

“મિ. ટોમ, તમને ખબર છે, અહીં એક નાની છોકરી રહેવા આવવાની છે?”

“એક! શું?” માળીએ પોતાની વાંકી કમ્મરને માંડમાંડ સીધી કરતાં પૂછ્યું.

“એક નાની છોકરી, મિસ પોલી સાથે રહેવા.”

“તું તારે મશ્કરી કર્યા કર ને!” ટોમે અવિશ્વાસથી કહ્યું, “એમ કેમ નથી કહેતી કે કાલે સૂરજ પૂર્વમાં આથમવાનો છે?”

“પણ હું ખરું કહું છું, એમણે પોતે જ મને કહ્યું છે.” નેન્સીએ કહ્યું, “એ એમની ભાણેજ છે અને અગિયાર વર્ષની છે.”

ટોમનું મોં પડી ગયું.

“એમ! મને નવાઈ લાગે છે.” એ બબડ્યો, પણ પછી એના મોં પર કુમાશ આવી ગઈ. “એ જરૂર મિસ જેનીની નાની બાળકી હશે. બીજી કોઈ બહેનો પરણી નથી. હા, નેન્સી. એ મિસ જેનીની જ છોકરી હશે. કેવું વિચિત્ર! આટલી ઉંમરે મારે આ જોવાનું!”

“મિસ જેની કોણ હતી?”

“એ તો ફિરસ્તો હતી.” ટોમે કહ્યું, “આ ઘરની સૌથી મોટી છોકરી હતી. એ પરણીને અહીંથી ગઈ ત્યારે વીસ વર્ષની હતી. આ છેલ્લી છોકરી સિવાયનાં એનાં બધાં છોકરાં નાનપણમાં જ મરી ગયાં હતાં. અને આ તે જ જીવી ગયેલી છોકરી હોવી જોઈએ.”

“એ અગિયાર વર્ષની છે.”

“હા, હોઈ શકે.”

“અને તેને માળિયા પર સૂવાનું છે, મિસ પોલી માટે કેવી શરમની વાત છે!”

ટોમે ભવાં ચઢાવ્યાં, પણ બીજી જ ક્ષણે એણે હસીને કહ્યું,

“મને થાય છે કે મિસ પોલી એવી નાની છોકરી સાથે શું કરશે?”

“હું, પણ મને તો થાય છે કે એ બિચારી મિસ પોલી સાથે શું કરશે?” નેન્સીએ ટોણો માર્યો.

ટોમ હસ્યો.

“મને લાગે છે કે તને મિસ પોલી ગમતાં નથી.”

“કેમ જાણે બધાંયને એ ગમતાં હશે.” નેન્સીએ તિરસ્કારપૂર્વક કહ્યું.

ટોમ જરા વિચિત્ર રીતે હસ્યો. એણે નીચા વળી કામ કરવા માંડ્યું.

“હું ધારું છું તને મિસ પોલીના પ્રેમસંબંધની કંઈ ખબર નહીં હોય.” એણે ધીમે રહી કહ્યું.

“પ્રેમસંબંધ? ના, ને હું ધારું છું કે બીજા કોઈનેય ખબર નહીં હોય.”

“હા, ખબર છે, તે માણસ આ ગામમાં જ રહે છે.”

“એ કોણ છે?”

“એ હું નહીં કહું. હું કહું તે યોગ્ય પણ નથી.” ટોમ ટટ્ટાર ઊભો થયો. એની ઝાંખી ભૂરી આંખોમાં એક વફાદાર સેવકનો એના માલિકના કુટુંબ પ્રત્યેનો પ્રેમ ને વર્ષોની વફાદાર સેવાનું અભિમાન ઝળકતું હતું.

“પણ એ અશક્ય લાગે છે, મિસ પોલી ને એનો પ્રેમી!” નેન્સીએ ફરીથી કહ્યું. ટોમે માથું ધુણાવ્યું.

“હું મિસ પોલીને જેવી ઓળખતો હતો તેવી તું નથી ઓળખતી. એ ઘણી દેખાવડી હતી – ને હજી પણ થઈ શકે, જે એ પોતે ઈચ્છે તો.”

“દેખાવડી! મિસ પોલી!”

“હા, જો એ પોતાના સખત રીતે ઓળેલા વાળ ઢીલા ઓળે ને પહેલાંની જેમ લટકતા રાખે, ને પહેલાં જેવાં કપડાં પહેરતી હતી તેવાં પહેરે તો એ ખરેખર ઘણી સરસ દેખાય. મિસ પોલી કંઈ બહુ મોટી ઉમરની નથી.”

“તોય, મોટી તો ખરી, નહીં? મોટી દેખાવાની નકલ કરતાં તો એને ખૂબ સરસ આવડે છે. આવડે જ છે.” નેન્સીએ નસકોરાં ફુલાવી કહ્યું.

“હા, મને ખબર છે. એના પ્રેમી સાથેના ઝઘડાની સાથે જ એની શરૂઆત થઈ છે.” ટોમે કહ્યું, “અને ત્યારથી જાણે સંસારમાંથી બધા કાંટા જ ખાતી હોય તેમ કાંટાળી ને કઠોર થઈ ગઈ છે.”

“હા, હું પણ એવું જ માનું છું.” નેન્સીએ ગુસ્સામાં કહ્યું.

“એને ખુશ કરી શકાતી જ નથી, ગમે તેટલો તમે પ્રયત્ન કરો ને. મારે ઘેર પૈસા ને અન્નની આટલી બધી જરૂર ના હોત તો હું તો અહીં રહેત જ નહીં, પણ કોઈ દિવસ, કોઈક દિવસ તો હું ઊંકળી જ પડીશ ને પછી તો મારે અહીં છેલ્લી સલામ ભરવી પડશે...”

ટોમે માથું ધુણાવ્યું.

“હા, હું જાણું છું. મને પણ કોઈ વાર એવું લાગી આવે છે. એ સ્વાભાવિક છે, પણ સારું તો નથી જ. ખરેખર કહું છું કે સારું તો ના જ કહેવાય.” એમ કહી ટોમ પાછો પોતાનું કામ કરવા મંડ્યો.

“નેન્સી!” એક કર્કશ અવાજ આવ્યો.

“જી, મેંડમ!” નેન્સીએ થોથરાતી જીભે જવાબ આપ્યો. એ અંદર ગઈ.

થોડા દિવસ પછી પોલીએનાના આવવા વિશેનો તાર આવ્યો. તે બીજે દિવસે રપમી જૂને ચાર વાગ્યે બેલ્ડિંગ્સ વિલા ઉતરશે એમ જણાવેલું. તાર વાંચી મિસ પોલીનાં ભવાં સંકોચાયાં. માળિયા પર જઈ બધે નજર કરતાં પણ એનાં ભવાં ચઢેલાં જ રહ્યાં.

એ રૂમમાં એક નાની પથારી હતી. બે ખુરશીઓ, એક હાથ ધોવાનું બેસિન, એક તકતા વગરનું કબાટ ને એક ટેબલ હતું. બારી પર કોઈ જાતના પડદા ન હતા, તેમ જ દીવાલ પર કોઈ ચિત્રો પણ ન હતાં. આખો દિવસ સૂરજનો તડકો છાપરા પર પડતો, તેથી એ ઓરડી અત્યારે તો ભઠ્ઠીની જેમ તપતી હતી. બારી પર પડદા ન હતા તેથી બારીઓ પણ બંધ હતી. એક મોટી માખી બહાર નીકળવા માટે બારી પર ગણગણ કરતી હતી.

મિસ પોલીએ માખીને મારીને બહાર ફેંકી દીધી, ને નીચે જઈને નેન્સીને બૂમ પાડી.

“નેન્સી, પોલીએનાની રૂમમાં મેં એક માખી જોઈ. એટલે તેં બારી જરૂર ઉઘાડી હશે. માટે હવે જ્યાં સુધી એને માટે પડદા ના આવે ત્યાં સુધી તારે બારીઓ બંધ રાખવી. મારી ભાણેજ કાલે સાંજે ચાર વાગ્યે આવશે. તારે એને સ્ટેશને લેવા જવું. ટિમથી તને પેલી ખુલ્લી ગાડીમાં લઈ જશે. તારમાં લખેલું છે કે “ભૂખરા વાળવાળી, રાત્રી ચોકડીઓવાળું ફોંક પહેરેલી ને માથે ટોપીવાળી છોકરી છે. મને એટલી જ ખબર છે, પણ તારે માટે આટલી માહિતી બસ છે.”

“હા, મેંડમ, પણ તમે...”

મિસ પોલી એ શું કહેવા માગે છે તે સમજી ગઈ.

“ના, હું નથી જવાની. હું નથી ધારતી કે મારે જવાની જરૂર હોય. બસ, એટલું જ.” એમ કહી એણે પીઠ ફેરવી ચાલવા માંડ્યું. એના ધારવા પ્રમાણે એની ભાણેજ માટેની વ્યવસ્થા હવે પૂરી થઈ ગઈ.

નેન્સીને ઘણો ગુસ્સો આવ્યો.

“ભૂખરા વાળ, લાલ ચોકડીનું ફોંક ને માથા પર ટોપી. આટલી જ એને ખબર છે. આટલે બધે દૂરથી એની એકની એક ભાણેજ આવે છે પણ... શું કહેવું? શરમ છે!”

બીજે દિવસે ચારમાં વીસ મિનિટે નેન્સી ને ટિમથી ગાડીમાં બેસી સ્ટેશન તરફ ગયાં. ટિમથી ટોમનો છોકરો હતો. લોકો કહેતા કે વૃદ્ધ ટોમ જો મિસ પોલીનો જમણો હાથ હતો, તો ટિમથી ડાબો હાથ હતો.

ટિમથી સારો છોકરો હતો અને કંઈક દેખાવડો પણ ખરો. નેન્સીને આવ્યે થોડો જ વખત થયેલો તોય બે જણની વચ્ચે સારી દોસ્તી હતી. આજે નેન્સી પોતાના કામના વિચારમાં એટલી મશગૂલ હતી કે રોજની પેઠે વાતો કરતી નહોતી. તે મૂંગી-મૂંગી જ સ્ટેશન પર ઊતરી. ગાડીની રાહ જોતી ઊભી. એને ઘડીએ-ઘડીએ એ જ વિચાર આવતા હતા કે આ પોલીએના કેવી છોકરી હશે!

એના પોતાના ભલા માટે મને થાય છે કે એ શાંત ને સમજુ છોકરી હોય તો સારું. બારણાં પછાડે કે છરી-કાંટા પાડી નાખે એવી ના હોય તો ઠીક.

“જો એવી નહીં હોય, તો આપણાં બધાંનું શું થશે એમ મને તો થાય છે. મિસ પોલી ને એની સાથે એક ધમાલ કરવાવાળી છોકરી! બાપ રે! શ... જો ટ્રેનની સીટી વાગી.”

“ઓહ, ટિમથી, પોતાને બદલે મને સ્ટેશન પર મોકલીને એમણે ઘણી હલકાશ કરી કહેવાય.” એમ કહી નેન્સી એવી જગ્યાએ ઊભી રહી જ્યાંથી એ મુસાફરોને ઊતરતાં જોઈ શકે.

થોડી વારમાં તો એની નજર પોલીએના પર પડી. એક નાજુક છોકરી લાલ ચોકડીવાળું ફોંક પહેરેલી ઊભી હતી. એના વાળ બે જાડી સેરોમાં ગૂંથાઈ ને પાછળ લટકતા હતા. હેટની નીચે એક નાનું ડાઘાવાળું મોં દેખાતું હતું એમાંથી બે આંખો ઉત્સુકતાથી આમતેમ કોઈને શોધતી હતી.

નેન્સીએ એને તરત ઓળખી, ને માંડમાંડ પોતાના ધ્રૂજતા પગોને સ્થિર કરી એ એની પાસે ગઈ.

“તમે મિસ પોલીએના છો?” એણે પૂછ્યું ને તરત જ બે નાજુક હાથો એની ચારે બાજુ વીંટળાઈ વળ્યા.

“ઓહ, તમને જોઈને હું ખૂબ રાજી થઈ ગઈ છું. ખૂબ રાજી હોં!” એણે ખૂબ ઉત્સાહથી કહ્યું. “હું જ પોલીએના છું. તમે મને લેવા આવ્યાં તે મને બહુ જ ગમ્યું. મેં આશા રાખેલી જ કે તમે આવશો.”

“તમે. તમે આશા રાખેલી?” નેન્સીએ અચકાતે-અચકાતે પૂછ્યું. એને નવાઈ લાગી, પોલીએના એને ક્યાંથી ઓળખે કે એની આશા રાખે!

“હા, જરૂર. હું આખે રસ્તે એ જ વિચાર કરતી આવેલી કે તમે કેવાં હશો?” એણે ખૂબ ઉત્સાહથી મૂંઝવણમાં પડેલી નેન્સી તરફ જોતાં કહ્યું, “હવે મને ખબર પડી. તમે જેવાં દેખાઓ છો એવાં જ છો તેથી મને ખૂબ આનંદ થયો.”

ત્યાં તો ટિમથીના આવવાથી નેન્સીને કંઈ રાહત મળી. પોલીએનાના ગોટાળાથી એને શું કહેવું તે સમજાતું નહોતું.

“આ ટિમથી છે, તમારી પાસે પેટી તો હશે જ.” નેન્સીએ પૂછ્યું.

“હા, મારી પાસે તદ્દન નવી પેટી છે. સ્ત્રી-સહાયક મંડળે મારે માટે લીધી હતી, ને એ કેવું સારું કહેવાય નહીં? એમને પોતાને તો એક ગાલીચાની વધારે જરૂર હતી. એક ટ્રંકની કિંમતમાં કેવડો ગાલીચો આવતો હશે તે મને ખબર નથી, પણ આવતો તો હશે જ નહીં? મારી બેગમાં એક ચીજ છે જેને મિ. ગ્રે ચેક કહે છે. તે મારે તમને મારી પેટી આવે તે પહેલાં આપી દેવાનો છે. મિ. ગ્રે, મિસિસ ગ્રેના વર છે. એ લોકો પાદરી (deacon) મિ. કારની વહુનાં સગાં થાય છે. હું એમની સાથે જ આ બાજુ આવી. બહુ મઝાના માણસો છે. લ્યો... આ રહ્યો ચેક.” એણે હાથમાંની બેગમાંથી ખાંખાંખોળા કરી ચેક બહાર કાઢીને આપ્યો.

નેન્સીએ મોટો નિઃશ્વાસ નાખી ટિમથી તરફ જોયું, પણ એ તો બીજી જ દિશામાં ધ્યાનથી જોતો હતો.

આખરે ત્રણે જણ ચાલ્યા. પોલીએના બંનેની વચ્ચે ગોઠવાઈ ગઈ ને પેટીને પાછળ મૂકી દીધી. આ દરમિયાન તો એણે પ્રશ્નોની એવી ઝડી ચાલુ રાખી કે બિચારી નેન્સીને તો બધાના જવાબ આપતાં હાંફ ચઢી ગઈ.

“જુઓ આ કેવું સરસ છે! આપણે દૂર જવાનું છે? દૂર હોય તો સારું, કેમ કે મને તો ગાડીમાં બેસવું ખૂબ ગમે છે. દૂર ના હોય તોય વાંધો નથી, કેમ કે મને જલદી ઘેર પહોંચવું પણ ગમશે. જુઓ, કેવો સરસ રસ્તો છે! મારા

બાપુએ કહ્યું હતું કે...” એમ બોલતાં પોલીએનાનો કંઠ ભરાઈ આવ્યો ને એની આંખો આંસુથી છલકાઈ ગઈ, પણ તરત જ સ્વસ્થ થઈ એણે કહેવા માંડ્યું.

“બાપુએ મને બધું કહેલું, એમને બધું યાદ હતું; પણ પહેલા મારે એક ખુલાસો કરવો જોઈએ. મેં કાળાં કપડાં કેમ પહેર્યાં નથી તે અંગે. મિસિસ ગ્રેએ કહેલું કે મને આ કપડાંમાં જોઈને તમને નવાઈ લાગશે ને તેથી મારે તમને તરત જ બધી વાત જણાવી દેવી. એમણે કહ્યું છે કે ત્યાં મિશનરીઓની ઉઘરાણીમાં કોઈ કાળો ડ્રેસ નહોતો. સ્ત્રી-સહાયક મંડળમાંથી થોડાંએકને એમ હતું કે મારે માટે નવો ડ્રેસ કરાવવો, પણ બીજાંઓએ કહ્યું કે એવો નકામો ખર્ચ કરવા કરતાં એ પૈસામાંથી આપણે ગાલીચો આણીએ, ચર્ચ માટે સ્તો. મિસિસ વ્હાઈટે કહ્યું સારું થયું, કેમ કે એમને કાળાં કપડાંમાં છોકરાંઓ ગમતાં નથી, એટલે એમ કે છોકરાંઓ તો ગમે પણ કાળાં કપડાં ના ગમે.”

પોલીએના જરાક શ્વાસ લેવા થોભી એટલે નેન્સીએ કહ્યું, “સારું થયું. મને ખાતરી છે કે એમાં કંઈ વાંધો નહીં આવે.”

“તમે પણ એમ માનો છો જાણી મને આનંદ થયો. મને પણ એમ જ લાગે છે. ખરેખર, કાળાં કપડાંમાં ખુશી થવું એ વધારે મુશ્કેલીની વાત છે.”

“ખુશી થવું?” નેન્સીએ આશ્ચર્યથી કહ્યું.

“હા. જુઓને, બાપુ તો મારી મા ને બહેનો પાસે ગયા છે. એમણે કહેલું કે મારે ખુશ રહેવું, પણ એ બહુ મુશ્કેલ છે, કાળાંને બદલે ભલે લાલ ચોકડીવાળાં કપડાં છે તો પણ. કેમ કે મારે તો મારા બાપુ જોઈતા હતા. મા ને બીજાઓ માટે તો ભગવાન ને ફિરસ્તાઓ છે; પણ મારે તો સ્ત્રી-સહાયક મંડળ સિવાય કોઈ જ નહોતું. પણ મને ખાતરી છે કે હવે મને બહુ મુશ્કેલ નહીં લાગે કેમ કે હવે તો માસી, તમે છો ને! હાશ, હું ખૂબ રાજી થઈ ગઈ છું કેમ કે હવે તમે છો.”

નેન્સી એની વાત ખૂબ સહૃદયતાથી સાંભળી રહી હતી, પણ છેલ્લું વાક્ય સાંભળતાં જ ચમકી ઊઠી.

“અરે, પણ તમે એક ગંભીર ભૂલ કરી છે. હું... હું તો નેન્સી છું. હું તમારી માસી નથી.”

“તમે... તમે મારાં માસી નથી?” પોલીએનાએ નિરાશ થઈ કહ્યું.

“ના, હું નેન્સી છું. મને ખ્યાલ જ નહીં કે તમે મને તમારાં માસી ધારશો. અમારામાં કશું મળતાપણું નથી, જરાય નહીં.”

ટિમથી ધીમુંધીમું હસ્યો પણ નેન્સી તો એવી ગભરાઈ ગઈ હતી કે એનાથી તો હસાયું જ નહીં.

“તો તમે કોણ છો?” પોલીએનાએ પૂછ્યું, “તમે સ્ત્રી-સહાયક મંડળના સભ્ય જેવાં તો જરાય લાગતાં નથી.”

આ સાંભળી ટિમથી જોરથી હસી પડ્યો.

“હું નેન્સી છું ને ધોવાનું ને ઇસ્ત્રી કરવા સિવાયનાં બધાં કામ કરું છું. મિસ ઝર્જન એ બધું કરે છે.”

“પણ મિસ પોલી નામનાં મારે માસી તો છે ને?” પોલીએનાએ ચિંતાજનક અવાજે પૂછ્યું.

“જરૂર, છેસ્તો.” ટિમથીએ કહ્યું.

આ સાંભળી પોલીએનાએ નિરાંતનો શ્વાસ લીધો.

“હં, ત્યારે તો બરાબર.” પોલીએનાએ ઉત્સાહથી કહ્યું, “મને લાગે છે કે એ ના આવ્યાં તે જ સારું થયું, જેથી તમને મળીને મારે હવે એમને પણ મળવાનું થશે. તમે જાણો છો ને કે મારે તો હવે એક જ માસી રહ્યાં છે. મને તો ક્યાંય સુધી એની ખબર જ નહોતી. મારા બાપુએ મને પછીથી જણાવ્યું કે મારાં માસી તો એક મોટા સુંદર ઘરમાં એક ટેકરી પર રહે છે.”

“હાં, ત્યાં જ રહે છે. તમે અહીંથી જોઈ શકશો પેલું સફેદ ઘર છે ને તે, લીલા પડદાવાળું.”

“ઓહ, કેવું સુંદર છે! કેટલાં બધાં ઝાડ છે ને ચારે બાજુ કેવી સરસ લીલોતરી છે! હેં, નેન્સી! મારાં માસી બહુ પૈસાદાર છે?”

“હા, છેસ્તો.”

“મને કેવો આનંદ થયો! ખૂબ પૈસા હોય તો બહુ મજા પડે. હું તો કોઈ એવા પૈસાદારને ઓળખતી નથી. મિ. વ્હાઈટનાં છોકરાંઓ છે ખરાં. એમના ઘરમાં નીચે બધે ગાલીચા પાથરેલા છે ને દર રવિવારે આઈસક્રીમ બનાવીને ખાય છે. મારાં માસી પણ શું રવિવારે આઈસક્રીમ બનાવે છે?”

નેન્સીએ માથું ધુણાવ્યું. એ ટિમથી તરફ જોઈને હસી.

“ના, બહેન. તમારાં માસીને આઈસક્રીમ ભાવતો હોય એમ લાગતું નથી. મેં તો એમના ટેબલ પર કોઈ દિવસ જોયો નથી.”

પોલીએનાનું મોં જરા પડી ગયું.

“એમ, નથી ભાવતો? મને ખૂબ દિલગીરી થાય છે. મને સમજાતું નથી કે આઈસક્રીમ કેમ નહીં ભાવતો હોય? તોય, મને લાગે છે કે એ જરા રાજી થવા જેવું ખરું કેમ કે તમે આઈસક્રીમ ખાઓ જ નહીં તો પછી તમને પેટમાં પણ શેનું દુખે, જેવું મિસિસ વ્હાઈટને દુખતું હતું. પછી એમનો આઈસક્રીમ હું જ ખાતી હતી, પણ માસીને ત્યાં ગાલીચા તો હશે જ.”

“હા, છે ને.”

“બધા જ ઓરડામાં?”

“લગભગ બધામાં.” નેન્સીએ કહ્યું. પણ તરત જ એને ખ્યાલ આવ્યો કે પોલીએનાના રૂમમાં તો કંઈ જ પાથરેલું નથી.

“હાશ, મને બહુ જ ગમ્યું. મને ગાલીચા ખૂબ જ ગમે છે. અમારે ત્યાં એકેય નહોતો. ફક્ત બે જ નાનકડા ગાલીચા મિશનમાંથી આવેલા હતા ને તેમાં પણ એક પર તો શાહીના ડાઘ હતા. મિસિસ વ્હાઈટને ત્યાં તો સુંદર ચિત્રો પણ હતાં. બહુ જ સુંદર ગુલાબનાં ને નાનાં છોકરાંઓનાં. બિલાડીનાં ને સુંદર ઘેટાં ને સિંહનાં અલબત્ત, એક જ ચિત્રમાં ઘેટાં ને સિંહ સાથે નહોતાં; જોકે બાઈબલમાં તો લખ્યું છે કે ઘેટાં ને સિંહો કોઈ દિવસ સાથે રહેશે, પણ હજી એવું થયું નથી. મિસિસ વ્હાઈટને ત્યાં તો નથી જ. તમને ચિત્રો ગમતાં નથી?”

“મને... મને... કોણ જાણે.” નેન્સીએ જરા અચકાતે કહ્યું.

“મને તો ગમે. અમારી પાસે તો કોઈ ચિત્રો નહોતાં. મિશનમાંથી બે આવેલાં, પણ તેમાંથી એક એટલું સરસ હતું કે બાપુએ એ વેચીને મારે માટે બૂટ આણ્યા. બીજું એવું ખરાબ હતું કે જેવું અમે એને ટંગાવ્યું તેવું જ પડીને ભાંગી ગયું. કાચ તો તમે જાણો છો ને કે પડે કે તરત ભાંગી જાય. પછી હું તો રડવા માંડી, પણ હવે મને લાગે છે કે સારું જ થયું કે અમારી પાસે એવી સારી-સારી ચીજો નહોતી, કેમ કે માસીની સરસ-સરસ ચીજો હવે મને વધારે ગમશે, મને એની ટેવ નહીં ને એટલે : પેલા મિશનમાંથી જૂની, રંગે ખરાબ થયેલી રિબનો આવતી તે પછી કોઈક વાર જ્યારે સુંદર નવી રિબનો આવે ત્યારે કેટલો આનંદ થતો! અરે! આ તો કેવું સરસ ઘર છે!” પોલીએના આનંદાશ્ચર્યથી ઘરના દરવાજા પાસે આવતાં બોલી ઊઠી.

ટિમથી જ્યારે ગાડીમાંથી સામાન ઉતારતો હતો ત્યારે નેન્સીએ એના કાનમાં કહ્યું, “હવે તું કોઈ દિવસ મને આ ઘર છોડી જવાનું કહેતો નહીં. હવે તો હું કોઈ પણ હિસાબે જવાની નથી.”

“જવાનું? નહીંસ્તો. હવે તો હું પોતે પણ જાઉં નહીં ને,” ટિમથીએ હસીને કહ્યું. “હવે તો કોઈ મને કાઢી શકશે નહીં. આ છોકરી આવી છે તેથી જોજે ને હવે તો રોજ સિનેમા જોવા કરતાંય વધારે મઝા આવશે.”

“મઝા! મઝા!” નેન્સીએ ગુસ્સામાં કહ્યું. “હવે તો આ બે જણ સાથે રહેશે ને ત્યારે તો આ છોકરીને મઝા કરતાંય વધારે શુંનું શું વેઠવું પડશે, તે વખતે એને કોઈનું તો શરણ જોઈશે ને! ટિમથી, એ સહાય હું પોતે જ આપીશ, જોજે ને,” એમ કહી નેન્સી પોલીએનાને લઈને અંદર ગઈ.

મિસ પોલીએ પોતાની ભાણેજને જોઈને જરાય ઊઠવાની તસ્દી લીધી નહીં. અલબત્ત, એણે પોતાનો હાથ જરૂર લાંબો કર્યો; પણ એ તો એની ફરજ હતી ને!

“કેમ છે પોલીએના? હું...” મિસ પોલી વધારે કંઈ બોલે તે પહેલાં તો પોલીએના દોડી ને એને બાઝી પડી.

“ઓ માસી! માસી! હું તમને કહી નથી શકતી, હું કેટલી બધી ખુશ છું તમે મને અહીં રહેવા બોલાવી તેથી. તમને ખબર નથી, પણ અત્યાર સુધી ફક્ત સ્ત્રી-સહાયક મંડળ સાથે રહ્યા પછી તમારી ને નેન્સી સાથે રહેવાનું મળશે તેથી જ મને તો કેટલો બધો આનંદ થયો!”

“થાય જ ને! જોકે મને તો એ મંડળનો પરિચય કરવાનું સદ્ભાગ્ય મળ્યું નહોતું!” મિસ પોલીએ ભવાં ચઢાવી પોલીએનાનો હાથ છોડાવતાં કહ્યું. “નેન્સી! હવે કામ નથી. તું જઈ શકીશ. પોલીએના, બરાબર ઊભી રહે. હજી મેં તને બરાબર જોઈ પણ નથી.”

પોલીએના એકદમ ખસી ને બાજુએ ઊભી રહી. એણે ફિક્કું હસતાં કહ્યું, “ના, તમે ક્યાંથી જોઈ હોય! પણ હું બહુ જોવા જેવી છું પણ નહીં, કેમ કે મારા મોં પર ઝીણા-ઝીણા ડાઘા છે ને મારે તમને મારાં આવાં લાલ ચોકડીનાં કપડાં માટે પણ ખુલાસો કરવો પડશે. મેં નેન્સીને કહેલું કે બાપુ...”

“હવે તારા બાપુએ જે કહ્યું તે ખરું.” મિસ પોલીએ જરા કડકાઈથી કહ્યું, “તારી પાસે પેટી તો હશે જ એમ ધારું છું.”

“હા છે ને! મારી પાસે એક સરસ ટ્રંક છે, જે સ્ત્રી-સહાયક મંડળે આપેલી છે. મારી પાસે એની અંદર મારું ખાસ કંઈ છે નહીં; પણ મારા બાપુની બધી ચોપડીઓ છે. મિસિસ વ્હાઈટ કહેતાં હતાં કે એ બધી મારે લઈ જવી જોઈએ, જુઓ ને બાપુ...”

“પોલીએના...” એની માસીએ વચ્ચેથી જ અટકાવતાં કહ્યું, “આ એક એવી

વસ્તુ છે કે જે તારે અત્યારથી જ સમજી જવા જેવી છે; તે એ કે મારે તારા બાપુ વિશે કોઈ વાત સાંભળવી નથી.”

પોલીએનાએ જોરથી શ્વાસ લેતાં કહ્યું, “કેમ માસી, તમે... તમે શું...”

પણ એટલામાં તો મિસ પોલીએ વચ્ચેથી જ કહ્યું, “તારો રૂમ ઉપર છે. તારી ટ્રંક ઉપર મૂકી દીધી હશે. મેં ટિમથીને તારી પાસે ટ્રંક હોય તો ઉપર મૂકવાનું કહ્યું હતું. મારી સાથે આવ એટલે તને તારો રૂમ દેખાડું.”

પોલીએનાએ વધારે કંઈ પણ બોલ્યા વગર મિસ પોલીની પાછળ ચાલવા માંડ્યું. જોકે એની આંખો આંસુથી છલકાઈ જતી હતી તો પણ એણે બહાદુરીથી માથું ટટ્ટાર રાખેલું.

“આખરે બાપુની વાત કરવાની ના પાડી છે, તે સારું જ છે.”

એણે વિચાર્યું : ‘એમની વાત ન કરવાથી મન હળવું રહેશે. કદાચ એ માટે જ મને એ ના પાડતાં હશે.’ માસીને પોતાને માટે કેવી લાગણી છે એવું વિચારી પોલીએનાએ આંસુ લૂછી નાખી. ઉત્સુકતાથી ચારે બાજુએ નજર ફેરવી. દાદરા પર ચઢતાં એણે જોયું કે ચારે બાજુ સુંદર ગાલીચા પાથરેલા હતા. ખુરશીઓ પર સાટીનની ગાદીઓ હતી ને ભીંતો ઉપર સુંદર ફેમવાળાં ચિત્રો હતાં. બધી બાજુએ લેસવાળા પડદાઓ લટકતા હતા.

“ઓ, માસી!” પોલીએના અતિ આશ્ચર્યાનંદથી બૂમ પાડી ઊઠી, “કેટલું સુંદર ઘર છે! તમે આટલાં પૈસાદાર છો, તેથી તમે કેટલાં સુખી હશો!”

“પોલીએના!” એની માસીએ પાછળ ફરી કઠોર અવાજે કહ્યું. “મને આશ્ચર્ય થાય છે કે તું મને આવું ભાષણ સંભળાવે છે.”

“કેમ, તમને આનંદ નથી થતો?” પોલીએનાએ આશ્ચર્યચકિત થઈ પૂછ્યું.

“અલબત્ત, નહીં. ભગવાને મને જે કંઈ ચીજો આપી છે તેમાં પણ ખાસ કરીને પૈસા જેવી ચીજ એ માટે હું આવા અપવિત્ર વિચારો કરી અભિમાન કરું એવી નથી.”

એમ કહી મિસ પોલીએ માળિયા પર જવાના દાદરા તરફ ચાલવા માંડ્યું. એને થયું સારું જ થયું કે પોલીએનાને માળિયા પરનો રૂમ આપ્યો છે. એનો વિચાર પહેલેથી જ પોલીએનાને જેમ બને તેમ આઘી રાખવાનો હતો, જેથી કરીને ઘરની સુંદર ચીજોને બગાડે નહીં. હવે એને થયું કે જે રૂમ એને માટે

નક્કી કર્યો હતો તે તદ્દન સાદો ને ખાલી હતો એ પણ ઠીક થયું હતું, નહીં તો એને કદાચ પૈસાનું અભિમાન આવી જાત.

પોલીએનાએ ઉત્સાહથી મિસ પોલીની પાછળ ચાલવા માંડ્યું. એની આંખો અપૂર્વ ઉત્સાહ ને રસથી બધી ચીજો જોતી હતી. રખેને કોઈ સરસ વસ્તુ જોવાની રહી જાય. એનું બધું ધ્યાન આ બધાની પાછળ રહેલો એનો અદ્ભુત સુંદર રૂમ કેવો હશે તેમાં જ હતું. એ કેવો સુંદર હશે, કેવી સુંદર છબીઓ એમાં ગોઠવેલી હશે, નીચે સુંદર જાજમ પાથરેલી હશે ને પડદા તો કેવાયે સરસ હશે ને એ બધું હવે શું ખરેખર પોતાનું થશે? પણ એટલામાં તો મિસ પોલીએ એક બારણું ઉઘાડી ઉપર ચઢવા માંડ્યું.

એ રૂમમાં ભાગ્યે જ કંઈ જોવા જેવું હતું. ચારે તરફ છબીઓ વગરની ખાલી ભીંતો હતી. ઉપરનું છાપરું બે બાજુથી એટલું બધું નીચું આવતું હતું કે જાણે તે જમીનને અડકશે એમ લાગતું હતું. ખૂણામાં કેટલીય પેટીઓ ને પટારા ભરેલા હતા. મિસ પોલીએ આગળ જઈ એક બારી ઉઘાડી કહ્યું,

“પોલીએના, આ તારો ઓરડો ને અહીં તારી પેટી છે. તારી પાસે કુંચી છે?”

પોલીએનાએ માથું હલાવી હા કહી. એની આંખો ભયથી પડોળી થઈ ગઈ હતી.

મિસ પોલીએ ભવાં ચઢાવીને કહ્યું, “જ્યારે હું તને કંઈ પૂછું ત્યારે તારે મોંએથી જવાબ આપવો, માથું હલાવીને નહીં.”

“હા માસી.”

“થેન્ક યૂ. હવે બરાબર! તારે જે કંઈ જોઈએ તે બધી ચીજે અહીં છે.” એમ કહી એણે ટુવાલ ને મોં ધોવાનું પાણી બતાવ્યું.

“હું નેન્સીને હમણાં મોકલું છું. તે તને તારી ચીજો ગોઠવવામાં મદદ કરશે. જમવાનું છ વાગ્યે છે.” એમ કહી મિસ પોલીએ ચાલવા માંડ્યું.

પોલીએના એક ક્ષણ સ્તબ્ધ થઈ ઊભી રહી. પછી એણે ખાલી ભીંતો, જમીન ને પડદા વગરની બારીઓ તરફ નજર ફેરવી, ત્યાંથી એની નજર એની પોતાની ટ્રંક પર ગઈ, જે ટ્રંક થોડા વખત પહેલાં એના પોતાના જ નાના ઘરના રૂમમાં મૂકેલી હતી. એણે બંને હાથે મોં ઢાંકી પેટી પર માથું મૂકી ધુસકે-ધુસકે રડવા માંડ્યું.